

TÜRKİYE’DE GENÇLİĞİN EĞİTİMİ SORUNU VE KAYNAKLARINA SOSYO-KÜLTÜREL BİR YAKLAŞIM

Yrd.Doç.Dr. Osman Kafadar

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
okafadar@comu.edu.tr

Özet

Bu makalede, Türkiye’de sosyal değişmelere paralel olarak ivme kazanan kültürel kimlik arayışı çerçevesinde ortaya çıkan gençlik sorunları ve kaynakları eğitim bağlamında irdelenmektedir. Bu amaçla, önce gençlerin eğitimi sorunuyla ilişkili temeldeki iki yaklaşım belirtilmektedir. Daha sonra Türkiye’deki gençlik sorunlarının kaynakları, ‘aktarıcı’ modele dayanan eğitim ile ‘yaratıcı’ modele dayanan eğitim biçimi arasındaki karşıtlıkta ortaya konulmaktadır. Türk toplumunun kültürel değişmelere uğradığı batılılaşma sürecinde zihniyet açısından Batılı özelliklere sahip olamama olgusunun, gençliğin eğitimi sorununun kaynaklarından birisi olduğu ileri sürülmektedir. Kültürel değişme sonucunda ortaya çıkan yabancılaşma, anomi ve kültür parçalanmasının, Türkiye’de gençlik sorunlarının kaynağında bulunan önemli sosyal olgular olduğu sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Gençliğin eğitimi, gençlik sorunları, kültürel kimlik.

A SOCIO-CULTURAL APPROACH TO THE ISSUE OF EDUCATION THE YOUTH AND ORIGINS OF IT IN TURKEY

Asst.Prof.Dr. Osman Kafadar

Canakkale Onsekiz Mart University
Faculty of Education
okafadar@comu.edu.tr

Abstract

The youth problems and its origins occurring in the limits of the search of cultural identity which accelerates with parallel to social changes in Turkey is examined in this article in terms of education. There are two major approaches to explain the problems of youth education. Basis of the Turkish youth education can be explained by having two opposite approaches: memorization of input and creative learning. The westernization of Turkey without capturing the peculiarities of the process mentally, causes some cultural changes which also lead alienation and cultural division and this kind of a processes considered to be are of the main problems of youth education.

Keywords

Youth education, youth problems, cultural identity.

GENÇLİK VE EĞİTİMİ SORUNUNA YAKLAŞIM

Gençlik sorunlarının temelde birbirleriyle çatışan iki farklı yaklaşımdan kaynaklandığı ileri sürülebilir. Birincisinde gençliğin yetiştirilmesinden söz edildiğinde, eğitimle gençlere verilmek istenilen bilgi, beceri, değer ve tutumlar ön plâna çıkar. Burada eğitim sisteminin başlıca boyutlarıyla ele alınması söz konusudur. Bu yaklaşım kısaca “Nasıl bir gençlik istiyoruz?” sorusuyla özetlenebilir.

İkinci yaklaşımda ise, gençlik ön plândadır. Burada genç bir varlık imkânıdır. O kendi özünü yine kendisi belirleyecek bir varlık imkânına sahiptir. Bu yaklaşım ilkindeki sorunun temelden değiştirilmesini gerektirir. Soru şudur: “Genç ne olmak ister?”

Esasen, her iki yaklaşımın da gençliğin eğitimi sorunuyla yakından ilişkili olduğu açıktır. İster gencin istenilen bir şekilde herhangi bir eğitim modeliyle yetiştirilmesi olsun, isterse bizzat gencin kendisinin istediği bir takım bilgi ve davranışları edinmesinde olsun, sonuçta gencin bir eğitim sürecinden geçmesi kaçınılmazdır. Bunun için Birleşmiş Milletlerce benimsenen “öğrenim yapan, hayatını kazanmak için çalışmayan ve kendine ait bir konutu bulunmayan kişi” (Gökçe, 1975, 14) tanımı, öğrenim yapmayı gençlik kavramının açıklanmasında önemli bir özellik olarak belirginleştirmesi, eksiklikleriyle birlikte, oldukça anlamlıdır. Gerçekten de üzerinde birleşilen genel geçer bir genç ve gençlik tanımı bulunmamasına rağmen, gençliğin eğitimi, gençlik kavramının ayrılmaz bir boyutudur. Çünkü genç bir varlık imkânıdır. Bu varlığın kendisini dışı açması, Rogers’ın ifadesiyle bireyin kendisini gerçekleştirerek özgün ve mutlu bir varoluş biçimi geliştirmek, ancak eğitimle mümkündür.

Öte yandan gençliğin eğitimi, gençleri eğitmenin meşruluğu sorununu da beraberinde getirir. Aslında bu sorunun “Niçin?”le değil, “Nasıl?”la ilgili olduğu açıktır. Çünkü “bireyin bir toplumsal varlık olarak, insan olma niteliklerini ancak toplumsal bir çerçevede kazanacağını kabul ediyorsak, genç kuşakların eğitilmelerini de zorunlu olarak onaylıyoruz demektir” (San, 1985, 209). Fakat gençlerin eğitilmesinin meşruluğu sorununu daha çok, “aktarıcı” modele dayanan toplumdaki mevcut kültürün genç kuşaklara aktarılması ve aşılması yönündeki eğitim biçimi ile “yaratıcı” modele dayanan gençleri otonom bireyler olarak kabul edip değerler arasında kendi kararlarını belirlemeye onları hazırlamak (Büyükdüvenci, 1993, 34-5) yönündeki demokratik eğitim biçimi arasındaki karşıtlıkta aramalıdır.

Bu makalede, Türkiye’deki gençlik sorunlarının kaynaklarını bu karşıtlık bağlamında ele alınan bir yaklaşım denemesi ortaya konulmaktadır. Böyle bir yaklaşıma, kamuoyunda sivil toplum modelinde demokratikleşerek kalkınma tartışmalarının yapıldığı bir ortamda, özellikle toplumun ebedî mirasçıları olacak gençliğin eğitimi sorununun önem kazandığı temel fıkırdan hareketle, oldukça ihtiyaç vardır diye düşünülmektedir.

GELENEKSEL KÜLTÜR-BATILILAŞMA İKİLEMİNDE GENÇLİK

Türkiye’de gençlik sorunlarının, temelde toplumumuzun tarihiyle birlikte ortaya çıkan sosyo-kültürel yapının, çağdaşlaşma sürecine girilmesiyle karşılaştığı değişme çabaları içerisinde oluşan, özellikleri pek de belirgin olmayan tarihî-siyasî-sosyal-kültürel-ekonomik bir ortamdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Gerçekten de, özellikle Tanzimat’la birlikte gittikçe yoğunlaşan bir ivme kazanan batılılaşıma süreci, her ne kadar modern Batı fikirleriyle ilişkilerimizin artması, çeşitli modern okulların kurulması, gazete ve dergilerin çoğalması, medeniyet ve kültürel yönden gelişmemizi etkilemişse de, toplumda günümüze kadar ulaşan derin sarsıntılar da doğurmuştur (Akder, 1968, 621). Bu sarsıntılar ilk olarak Batı medeniyetiyle karşı karşıya gelen bazı Osmanlı aydınlarında ortaya çıkmıştır.

Batılılaşıma sürecinin çok önemli bir kesitini oluşturan Tanzimat dönemi, asırlarca insanımızın şuurunda, mazisinde kazanmış halde bulunan değerlerinden, karşılaşılan Batı medeniyetinin ezici üstünlüğüne karşı duyulan hayranlık ve aşağılık kompleksinin sonucunda Batının taklit edilmesiyle ortaya çıkan yeni şekillerle beraber vazgeçilememesi paradoksunun içten içe yaşandığı bir ikilikler halitası olarak belirginleşir. Batıdan gelen rüzgârlar o kadar hızlı ve etkili esmiştir ki, daha yüzyılın başlarında Reisülküttap Atıf Efendi, Fransız İhtilâli’ni Voltaire ve Rousseau gibi “meşhur zındıkların eserleriyle husule gelmiş bir fık u fücür cümbüşü” (Tanpınar, 1985, 51) olarak niteleyip küçümseyerek Osmanlı toplumuna takdim etmiş, ancak üç çeyrek yüzyıl sonra aynı hareket Osmanlı toplumunu etkilemeye başlamıştır. Öyle ki, intiharı ile pozitif bilimlere hizmet etmeyi düşünecek bir noktaya gelen Beşir Fuat gerçeği, bize “bir asırdan beri Avrupa’ya yönelme çabaları içinde tutulan hatalı yolun bir cephesinin nesiller üzerindeki yıkıcı tesirini” (Okay, 74) göstermesi bakımından son derece dikkat çekici bir olaydır.

Gerçekten de, XIX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, toplumda en azından aydınlar ve yeni açılan okullardan mezun olan okumuşlar arasında bir medeniyet bunalımı baş gösterir. Bu atmosferde geleneklere karşı kayıtsızlığı bir tarafa, aldığı Fransız terbiyesinin etkisiyle, toplumun değerleriyle uyşamadığı zaman onları inkâra kadar giden, Ahmet Mithat Efendi’nin yabancılaşmış, köksüzleşmiş aydınları kastederek “Dekandan”lar olarak nitelediği bir neslin toplandığı ve hatta yetiştiği yeni bir edebiyat çevresi olan Edebiyat-ı Cedîde topluluğu ortaya çıkmıştır. Cemil Meriç’in (1979, 57) ifadesiyle “ülkesiyle göbek bağını koparan bir intellijansyanın dramı” olarak değerlendirilebilecek bir “kaçış edebiyatı” ortaya koyan Servet-i Fünûn yazarları, “Avrupa düşüncesinde ün kazanan yazarların yazılarındaki natüralist, materyalist, ateist, sosyalist, ya da anarşist argaçlardan kendi kafalarına uygun bir düşünce kumaşı dokurlar ki bunun en ayırıcı yanı geçmişi ret, çağa koşmak, ona uydurmak isteğidir” (Berkes, 373). Bu yabancılaşmış zihniyetin en güzel örneklerini Servet-i Fünûn’un başyazarı olan Tevfik Fikret, yazdığı “Sis”, “Tarih-i Kadim” ve “Mazi-Atı” gibi şiirlerde vermiştir.

Türk toplumunda batılılaşma hareketlerinin gittikçe yoğunlaştığı II. Meşrutiyet döneminde ise, daha açık bir şekilde gençlik bunalımından söz edilmeye başlanır. Bunalımın kaynağı olarak da, gençlere verilen eğitimde batılı değerlerle toplumun geleneksel değerlerinin birbiriyle çatışır bir şekilde ele alınması görülür. Ziya Gökalp (1973, 278-80) *Yeni Mecma*'da yayınladığı bir yazıda sorunu şöyle ele alır:

Gençlik arasında din buhranının doğmasına sebep, bir taraftan okullarda din terbiyesi verenlerin hakiki İslâmiyet'i bilmemeleri, diğer yönden de müspet ilimleri okutan öğretmenlerin bu ilimlerin aslını öğrenmiş olmamaları, yani filozof bulunmamalarıdır. Gençlik, bu iki tesir altında düşünmeye başlayınca, zaruri olarak, bir taraftan din ile akıl arasında diğer yönden din ile örf arasında uyumsuzluk olduğuna kani olur....

İşte hakiki İslâmiyet'i bilmeyen bazı öğretmenlerin akla yabut örf ve gelenekleri dine ait göstermeleri, gençlerin zihnini şaşkırtan en büyük âmil olmuştur.

Gökalp sorunu bu şekilde ortaya koyduktan sonra, gençlerde din bunalımının doğmasını önlemek için, okullarda bir taraftan din derslerini veren öğretmenlerin bilimsel gerçekleri, İslâmiyet'in akla önem veren bakış açısıyla değerlendirebilmelerine yol açacak şekilde gerçek İslâmiyet'i bilmeleri, diğer taraftan da pozitif bilimlere okutan öğretmenlerin bilimlerin aslını bilim-din çatışmasına yol açmayacak şekilde öğrencilere öğretmeleri gerektiğini belirtir.

Bu sorun, Batı medeniyetinin temellerinin iyi algılanmamış olmasından kaynaklanır. Gerçekten de Batı medeniyetini "hakkıyla takdir ederek gereği gibi değerlendirmek güçlüğü" batılılaşma sürecimizin en büyük engellerinden biri olagelmıştır (Sayılı, 1985, 15). Nedir bu hakkıyla değerlendirilemeyen?

Mümtaz Turhan (1994, 143-4)'a göre bu engel, Batı medeniyetiyle aramızdaki esas farkın "asırların bir mahsulü olan ilim, ilmî düşünce ve tefekkürden gelme atitüd, bir zihniyet farkı olduğu"nun görülmeşiştir. Turhan (1980, 45), batılılaşmamıza engel olan sebepleri şöyle açıklar:

Bu sebepler, Garp medeniyetini lâıykıyla anlayamamak, bu medeniyetin ana unsurlarının nelerden ibaret olduğunu kavrayamamak, bu esas kıymetler arasındaki münasebetleri tespit edememek ve işe nereden başlanılması lâzım geldiğini tâyin hususunda acz göstermek, yâni ne yapacağımızı bilememektir.

Şu halde batılılaşma serüvenimizdeki başarısızlıklarımızın temelindeki varolan esas eksiklik zihniyet sorunudur. Nedir Batı zihniyeti? Bu zihniyetin genellikle şu üç öğeden oluştuğu ileri sürülür: Özgürlük, bireycilik ve eşitlik. Bu üç öğe rasyonalist zihniyette birleşirler. Batı tarihî şartlar içinde oluşan ve yüzyıllar süren sosyal, ekonomik ve kültürel değişmelerin sonucunda bu zihniyete sahip olmuştur.

Acaba bugün Türk toplumunda yaşanan demokratikleşme sürecinin sancuları içerisinde ortaya çıkan gençlerin ailelerinden ve eğitim ortamlarından kaynaklanan baskının, kuşaklar çatışmasına yol açan sorunların temelinde, toplum bireylerinde

özgürlükçü, bireyci ve rasyonalist bir zihniyetin yerleşmemesi olgusu olmasın? Gerçekten de özellikle daha Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Batıdaki reformcu eğitim akımlarının üzerinde durduğu “hayat ve çocuğa görelilik”, “kendi kendini yönetme”, “faaliyet ve iş” gibi yeni eğitim prensipleri programlara esas alınarak çeşitli düzenlemelere ve uygulamalara gidildiği halde, bugün hâlâ eğitim sistemimizin geleneksel hava içerisinde öğretmen ve program merkezli bir anlayışla demokratik eğitimden uzak bir yapı arz etmesi düşündürücüdür. Böyle bir yapı içerisinde gençlerin okullarda aldığı eğitim ve öğretim ile hayata atıldıkları zaman karşılaştıkları gerçekler arasındaki karşıtlıktan ortaya çıkan uyum sorunları ve hayal kırıklıkları, Türkiye’de gençlerin eğitiminden kaynaklanan sorunlar olarak güncelliğini ve önemini korumaktadır. Öyle ki kişilik ve bireysel farkları dikkate almayan söz konusu örgün eğitim ortamına, Türk ailesinin geleneksel baskıcı ve aşırı koruyucu özelliğinden kaynaklanan aile ortamı da eklenince, gençlerde otonom davranışlar geliştirme, yapıcı ve yaratıcı faaliyetlere girme, bağımsız düşünebilme ve karar verebilme gibi doğrudan doğruya özgürlük ve bireyselliğe önem veren rasyonalist bir zihniyetin eksikliği nedeniyle oldukça önemli psiko-sosyal sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Aslında gençlerimizin bir çok sorunu da, geçiş halinde olan bir toplum olmamızdan kaynaklanmaktadır. Türk toplumu Tanzimat’tan bu yana medeniyet ve kültür değiştirme yoluna girmiştir. En geniş anlamıyla medeniyet ve kültür, sonuçta bir yaşayış tarzından başka bir şey değildir. Ancak bu yaşayış tarzı, belirli bir tarihî oluşum sürecinde gelişen kurumların, belirli bir zihniyet ve dünya görüşünün sonucu olarak ortaya çıkar. İşte Osmanlı toplumunun da kendisine özgü bir yaşayış tarzı, bir dünya görüşü vardı. Halbuki II. Mahmut devrinde başlayan medeniyet ve kültür değişmelerinde temelli bir zihniyet değişikliğine yol açacak bir yöntem izlenmediğinden, görünüşte batılı fakat özde yine doğulu olan bir toplum yapısının ortaya çıkmasına neden olundu. Daha da önemlisi, eski kültürdeki fonksiyonel hayat unsurları ve kurumları, yerlerine tatmin edici yeni unsurlar ikame edilmeden ortadan kaldırıldı (Turhan, 1994, 163-4). Sonuçta kültürün maddî görünüşlerinde meydana gelen değişmelere karşılık, özünde temelde bir değişiklik oluşumu yaşanmadığından “kültürel gecikme” denilen sosyal olgu, hayatın bütün alanlarında derin etkisini gösterdi. Bu bir “kültür şoku” idi. Kültür şokunun sonucu olarak toplumun sosyo-kültürel hayatında bir çok aksaklıklar meydana geldi. Ekonomik ve sosyal yapıdaki hızlı değişmeler toplumu köksüzleştirdi. Alışlagelen sosyal kurumların değişmesi, inanılagelen değerlerin anlamını yitirmesi, insanımızda hayatın anlamsızlığı ve güvensizliği duygusunu pekiştirdi (Ergil, 1980, 61). Elbette böyle bir ortam içinde gençler kendilerinden önceki kuşakları yeterli ve olumlu benimsememekte, onların gelenek, din, ideoloji, dünya ve hayat görüşü gibi değerleriyle çatışmalar yaşamaktadır. Bunun için genç kuşaklar başka ve yeni değerler arama çabası içine girmektedir. Bu arada dengeli, tutarlı, akla ve gerçeklere uygun güvenilir yetişkin sesi duymadıkları ölçüde de hem kendilerine, hem çevreye giderek yabancılaştıkları ortadadır (Ekşi, 1977, 105-6). Nitekim bugün Türkiye’nin metropollerinde de ortaya çıkan hippiler, heavymetalciler, uyuşturucu bağımlıları gibi kimlik karmaşasından bir çıkış yolu olarak toplumdan kendilerini soyutlayarak, karşı kültür oluşturan

gruplar yanında, özellikle kendileri için en ümit verici görünen ideolojilere saplanıp şiddet ve terör hareketlerine giren gençlerin sorunlarının kaynaklarını, söz konusu yabancılaşma olgusunda aramak yerinde olacaktır.

KÜLTÜREL BELİRSİZLİK VE PARÇALANMA

Bugün gerek toplum gerekse eğitim sistemi olarak yekpare bir kültürel referans çerçevesine sahip olamadığımız açıktır. Her ne kadar daha Cumhuriyetin başlarında Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılarak eğitim ve öğretim aynı amaçlar etrafında birleştirilmeye çalışılmışsa da, bugün Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Anadolu, İmam-Hatip ve normal liseler ile özel okulların her birinde ayrı ayrı değerlere yönelen farklı zihniyetlerde gençler yetiştirilmektedir. Buralarda yetişen gençlerin -Ziya Gökalp'in (1982, 300-1) "Levanten-Sofi-Tanzimatçı" tiplemesini hatırlatan şekilde- bir kısmı, tamamen Batıya açık bir kimlik modeli geliştirirken, bir kısmının anti-laik bir davranış ve düşünüş tarzına girdiği, diğer bir kısmının ise kültüre yabancı ve hatta düşman bir zihniyet sahibi olduğu ileri sürülmektedir. Türkiye'de bugün gençliğe genelde belli bir referans çerçevesi olmaktan uzak kültürel bir belirsizlik ve hatta bir kültür parçalanması söz konusudur. Böyle bir belirsizlik ve parçalanmışlık içinde, genç karşılaştığı olayları ve kendisine benimsetilmek istenilen değerleri, nasıl açık ve net bir şekilde algılayacaktır? Giderek bu durum, Türk toplumunda yaygın bir şekilde hissedilen kimlik bunalımını doğurmaktadır. Bunalımdan en çok nasibini alanlar da, doğal olarak, henüz kişiliklerini oluşturma sürecinde olan gençler olmaktadır. Böylece kimliğini sağlam dayanaklara oturtamayan gençler, otonomi ve girişim yeteneğini geliştirememekte, dolayısıyla da aile, okul, iş ve günlük hayatta birçok sorunlarla karşılaşmaktadır. Eğitim sürecinde, özellikle yükseköğrenim sırasında daha önce içinde yaşadığı kır veya küçük şehir hayatının geleneksel değerleri ile içine girdiği büyük şehirlerdeki üniversite ve kent hayatının yeni değerleriyle karşılaşan genç, bu iki ayrı dünya arasında bocalamakta, okulda başarısız olmakta, çoğunlukla hemen dayanacak insanlar veya gruplar arama yüzünden çeşitli ideolojik gruplara girmekte, eski değer yargılarına isyan ederek cinsel bakımdan hiçbir kural tanımayan aşırı cinsel özgürlük davranışları gösterebilmektedir.

Kültürel belirsizlik ve anomi, bugün Türk toplumunda öylesine belirginleşmiştir ki, din gibi kültürün aslı unsurlarına yaklaşım açısından devlet ve geniş halk kesimleri karşı karşıya bile gelebilmektedir. Din derslerinin her seviye ve türdeki okul programlarından 1930'lu yıllarda çıkarılarak din eğitimine herhangi bir şekilde yer verilmemesi, (Okutan, 1983, 417-8) sonuçta 1950'li yıllardan itibaren halkın istek ve beklentileri doğrultusunda İmam-Hatip Okullarının açılmasına neden olur. Bugün bazı kesimlerce, bu okulların halkın rağbetine karşılık, sekiz yıllık zorunlu eğitimin bir uygulaması olarak kapanma ile karşı karşıya gelmesi durumu, temelde dine karşı, devlet ile halk arasında varolduğu ileri sürülen farklı yaklaşımdan kaynaklanmasına bağlanmaktadır. Diğer taraftan üniversitelerde yaşanan başörtüsü sorunu, gençlik sorunlarının sosyo-kültürel boyutlarının Türkiye'de aldığı mesafeyi göstermek açısından ilginçtir. Yine laiklik üzerindeki tartışmalar, bu kavramın bir yönüyle "halk"

ve “yönetim” tarafından farklı algılanışıyla ilgilidir. Bu çatışma ve farklılaşma, yalnızca yekpare bir halk ile yönetim arasında değildir. Farklı halk kesimleri arasında da çatışma vardır. Öyle ki, sosyo-kültürel parçalanmışlık ve anomi, 1970’li yıllarda toplumun “sol” ve “sağ” olarak bölünmesi olgusuna neden olurken, 1990’lı yıllarda da “laik” ve “anti-laik” şeklinde yeni bir bölünme tehlikesinin gündeme gelmesinde en önemli nedenlerden birisi olarak görülmektedir.

Bugün Türk toplumu için diğer bir bölünme tehlikesi, çok daha farklı bir biçimde Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerindeki Kürt sorunuyla yaşanmaktadır. Özellikle bu bölgelerde yetersizliklerin kaynaklık ettiği bu sorun, bir taraftan PKK terörü şeklinde en acımasızca şiddet olaylarına dönüşürken, diğer taraftan da toplumun bir türlü kurulamayan kültürel bütünleşmesine yeni darbeler indirmektedir.

Böylesine tehlikelerin yaşandığı bir toplumda, gençliğin belli bir kimlik oluşturmamasını beklemek oldukça iyimserlik olur. Kaldı ki, cumhuriyet döneminde toplumu belli bir kültürel kimlik etrafında toplama işinde pek de başarılı olunamadığı kabul edilen bir gerçektir. Nitekim Türk kimliğinin tarihsel kökleri üzerine ileri sürülen görüşlerin (Güvenç, 1993) farklılığı, hatta bunların birbirleriyle çelişen paradigmaları, Türk toplumunun kültürel kimliği konusunda insanı “Biz kimiz?” sorusuyla karşı karşıya getirip şaşırtmaktadır. A. Hamdi Tanpınar (2000) bu soruyu, “Huzur”da Cumhuriyet inkılaplarının yarattığı “kültür boşluğu” ve “medeniyet krizi” kavramlarıyla romanın kahramanı Mümtaz vasıtasıyla okuyucuya sordurur.

Esasen, Tanzimat’la başlayan, Meşrutiyetle olgunlaşan ve Cumhuriyet döneminde tamamen ortaya çıkan kültür boşluğu ve kültürel kimlik sorununun kaynakları iki kutupludur. Bu kutuplara İoanna Kuçuradi (1981, 53-4) şöyle değinir:

Yüzyulumuzun başında, benzemeye çalıştığımız batı... nasıl bir batıydı? Sözle savunuculuğunu yaptığı ve klasik çağdan beri düşünürlerin batı düşünce tarihine getirdiği değerlerin çoğunu fülen hiçe sayan; kendisinde geçerli olan değer yargularının, sözle savunduğu değerlere ters düştüğünü ve bu ikiyüzlülüğe karşı başkaldırmaların başladığı bir batı: yirminci yüzyulun başlarındaki için için kaynayan batı.

Böylece batıdan bize gelenler arasında, o dönemin değer yargıları ve o dönemdeki batının dertleri de geldi, hem de gecikmeli geldi ve batıunkinden çok farklı olan toplumsal-kültürel yapımızdan gelen sorunlarla birleşti. Atatürk’ün 1938’e kadar, özel ve tarihsel kişiliği ile çok defa kurduğu geçici denge, gerçekliğin teşhisini zorlaştırmıştır. Ve Atatürk devriminin neler getirdiği, ancak Atatürk’ün ölümünden sonra görülmeye başlanmıştır. Bundan dolayı, bugün Atatürk’ün yaptıklarıyla geçinmeğe çalışmak, gerçekte ya da sözde geçinmeğe çalışmak, çıkar bir yol olmuyor.

Gerçekten de, resmi tarih tezinin okul programlarında yoğunlaşmasına karşılık, 1960, 1971 ve 1980 askeri müdahalelerinin her defasında Kemalizmi yeniden pekiştirmeye yönelik suni çabaların mantığını anlamak pek mümkün görünmüyor. Her

üç müdahalede de gençlik hareketlerinin yoğunlaştığı ortamda yaşanan sorunların kaynağını, böylesine basit ve işi ucundan alan bir yaklaşımla Atatürk inkılaplarından tavizler verme veya sapmada görme zihniyetiyle, ülke sorunlarının çözümünün mümkün olmadığı hususu, bugün üzerinde durulan ve tartışılan en önemli konulardan biridir.

SONUÇ

Aslında bu sorunların temelinde pek dikkate alınmayan çağa özgü evrensel bir oluştum vardır: Çağdaş/teknolojik toplumun kendi içinde geliştirdiği değer sorunları ve her zaman kolayca bir sosyal anomiyeye dönüşebilecek karmaşık ilişkiler düzeni. Keniston “Amerikan Toplumunda Yabancılaşmış Gençlik” (1965) adlı eserinde, çağdaş toplumun sürekli olarak gencin değer sistemlerinden yabancılaşmasına kaynaklık ettiğini savunur. Ona göre, çağdaş toplum geçirdiği uzun süreli toplumsal değişim ve parçalanma nedeniyle, gençler için hem cazip değildir, hem de gençlere açık değildir. Gençler, böyle bir toplumda yetişkinlerin dünyasını ümit kırıcı, hilekâr, sapık, zorlayıcı ve anlamsız bir dünya olarak görürler (Ekşi, 1977, 67). Çağdaş toplumda ortaya çıkan sosyal değişimleri, gençlik açısından, Atalay Yörükoğlu (1985, 196-9) ise şöyle değerlendirir:

20. Yüzyılın baş döndürücü gelişmeleri kuşaklar arasında sürüp gelen çatışmayı su yüzüne çıkardı. Bilimsel ve teknolojik yenilikler yaşam biçimlerini ve değer yapılarını değiştirdi... çağdaş toplumlardaki aşırı uzmanlaşma öğretim sürecini uzatarak gençlerin topluma karışmasını geciktirdi. Öte yandan gittikçe uzun yaşayan eski kuşaklar uzun süren çalışma alanlarında kalarak gençlerin yolunu tıkadılar.... makineleşme beden gücüne olan gereksinimi de azalttı...

Tüm bu nedenler gençliğin belli bir kesiminin topluma yabancılaşması sürecini doğurdu. Gençler yetişkinlerin dünyasına kuşku ve güvensizlikle bakıyorlar. Bu dünya onlara karmaşık, soğuk, aşırı uzmanlaşmış, acımasız insandan çok şey alıp götürülen bir ortam olarak görünüyor....

Bir başka çelişki de şurada yatmaktadır: Kültürel değişme teknolojik değişimin gerisinde kalmaktadır. Bu nedenle gence evde aşılana değerler ile toplumdaki değerler birçok konuda çelişmektedir.... Bu değerler karşısında genç için gerçek değerler ve anlamlı amaçlar bulmak çetin bir arayış ve seçim işi olmaktadır.

Gerçekten de, özellikle 1950’li yıllardan bu yana Türkiye’de gençlik sorunlarının kaynağında da, sanayileşme, kentleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan çağdaş toplumun evrensel sorunları yatmaktadır. Ancak geçiş halinde bir toplum olarak henüz bazı değerlerin etkilerini sürdürmeleri nedeniyle, bu sorunlar Batı toplumlarındaki gençliğe göre bizde daha az belirgindir. Buna karşılık, çağdaş Batı toplumlarında yüzyıllardır süren oluşum içinde ortaya çıkan bazı kurumlar, söz konusu sorunların yaygınlaşmasını en aza indirerek gençlere tatmin edici rasyonel araçlar sunarken, biz bu araçlardan yoksunuz. Her zaman övündüğümüz Türk aile kurumu ise, bir taraf-

tan gün geçtikçe yıpranmakta, bozulmakta ve gençlere sorunlarının çözümünde referans çerçevesi olmaktan çıkarken, diğer taraftan da bizzat otoriter ve aşırı koruyucu yapısıyla bazı sorunlara kaynaklık etmektedir.

En geniş anlamıyla halen sahip olduğumuz kültür yapımız, çağdaş kültürle çelişmektedir. Bir taraftan geleneksel değerlerin önemini vurgulayan ve onları yaşatmaya çabalayan kültürel atmosfer, diğer taraftan da kalkınmak için batılı gibi olmak gerektiği şeklindeki yönlendirmeler arasında kalan gençlik, bocalıyor. Çoğu defa yaptığı ise, Batıya öykünürken ancak maddi unsurlarını, yani Batı medeniyetinin temelindeki zihniyetten çok bunların somut görüntülerini benimseyerek taklitçi oluyor, gülünç kalıyor.

Bugün hâlâ “çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma” idealinde çektiğimiz sıkıntıların, karşılaştığımız engellerin, üzerinde durulmaya çalışılan gençlik sorunlarının temelindeki sosyo-kültürel çelişkilerden kaynaklandığı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akder, N. (1968). Üniversite buhranı ve gençliğin bunalımı. *Türk kültürü*, 6 (69), 603-643.
- Berkes, N. (?). *Türkiye’de çağdaşlaşma*, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.
- Büyükdüvenci, S. (1993). Türkiye’nin demokrasi ve eğitim sorunu. *Eğitim Bilimleri BirinciUlusal Kongresi Ankara 24-28 Eylül 1990, Bildiriler II-I Eğitim Programları ve Öğretim*. Ankara: Ankara Üni. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 33-35.
- Ergil, D. (1980). *Türkiye’de terör ve şiddet yapısal ve kültürel kaynakları*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ekşi, A. (1982). *Gençlerimiz ve sorunları*, İstanbul: İstanbul Üni. Yayınları.
- Gökçe, B. (1975). *Geçekondü gençliği*, Ankara: Hacettepe Üni. Yayınları.
- Güvenç, B. (1993) *Türk kimliği*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1973). *Gençlerin tutumları kültürler arası bir karşılaştırma*, Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (1981). Bugünkü Türkiye’de özgürlük sorunu, *II. Simpozium klasik düşünce ve Türkiye 1977*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 41-55.
- Meriç, C. (1979). *Bu Ülke*, (4.b), İstanbul: Ötügen Yayınevi.
- Okay, M. O. (?). *İlk Türk pozitivist ve natüralisti Beşir Fuad*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- San, C. (1985). Gençlik ve demokrasi eğitimi, *Gençliğin eğitimi ve sorunları*, Ankara: TED Yayınları, 205-213.
- Sayılı, A. (1985). Batılılaşma hareketimizde bilimin yeri ve Atatürk, *Erdem*, 1, 11-24.
- Tanpınar, A. H (1985). *19’uncu asırda Türk edebiyatı tarihi*, (6.b.), İstanbul: Çağlayan Yayınları.
- Tanpınar, A. (2000). *Huzur*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Turhan, M. (1994). *Kültür değişimleri Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*, İstanbul: Marmara Üni. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Turhan, M. (1980). *Garplışmanın neresindeyiz*, İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Yörükoğlu A. (1985). *Gençlik çağı ruh sağlığı eğitimi ve ruhsal sorunları*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Ziya Gökalp (1973). *Terbiyenin sosyal ve kültürel temelleri I*, Haz. Rıza Kardaş, İstanbul: MEB Yayınları.
- Ziya Gökalp (1977). *Türkçülüğün esasları*, İstanbul: Varlık Yayınları.